

Bilaga 2. Kvalitetsbedömning av primärstudier

Den systematiska översikten ska endast inkludera studier som bedöms vara av god vetenskaplig kvalitet. Alla studier som är relevanta för den systematiska översikten ska därför kvalitetsgranskas. Syftet med granskningen är att bedöma studiernas trovärdighet, tillförlitlighet och generaliserbarhet. Det innebär att värdera i vilken utsträckning man i en studie verkligen har undersökt det man avsåg att undersöka, hur precist eller fullödigt resultatet är samt om – och i sådant fall på vilket sätt – resultatet pekar utöver sig självt.

Bedömningen utgör ett underlag för att avgöra huruvida studien ska ingå i översikten eller om den ska exkluderas på grund av kvalitetsbrister. För att en studie ska anses vara av otillräcklig kvalitet krävs brister som påverkar resultatens användbarhet i relation till den systematiska översiktens syfte och frågeställningar. Därmed kan detta steg även sägas utgöra en fördjupad relevansgranskning. De studier som omfattas av granskningen kan vara olikartade i fråga om ansats och studieupplägg. Bedömningen måste därför ske utifrån de olika forskningstraditionernas egna premisser. Det här bedömningsstödet listar några övergripande bedömningsområden som kan anses vara tillämpliga för alla typer av forskning:

- Utgångspunkter
- Syfte och forskningsfrågor
- Datagenerering
- Dataanalys
- Resultat
- Slutsatser och generaliserbarhet
- Struktur, begriplighet och koherens
- Etik
- Övriga överväganden (fördjupad relevansgranskning)

Beskrivningen av bedömningsområdena ger en vägledning kring vad som kan vara väsentligt att beakta vid granskningen av studier med kvantitativ respektive kvalitativ ansats¹. För att en studie ska betraktas som välgjord i relation till ett specifikt bedömningsområde krävs både en fullgod redovisning av relevant information och att informationen tyder på att studien uppfyller vissa krav i relation till bedömningsområdet. God transparens och begriplighet i rapporteringen är därmed väsentligt.

Bedömningsstödet ska enbart ses som ett *stöd* för att göra en samlad, övergripande värdering av en studies vetenskapliga kvalitet. Det är dessutom upp till varje enskild projektgrupp att avgöra om vissa aspekter inom ett bedömningsområde bör tillmätas särskild vikt.

¹ Den övergripande uppdelningen kvantitativ/kvalitativ har gjorts av pragmatiska skäl.

Bedömningsområden

Utgångspunkter

- ✓ Är studiens utgångspunkter och relation till tidigare forskning och teoribildning väl beskrivna?
- ✓ Framgår en tydlig motivering av varför studien ska genomföras?

Syfte och forskningsfrågor

- ✓ Finns det en tydlig länk mellan studiens utgångspunkter, syfte och eventuella forskningsfrågor?
- ✓ Är studiens syfte tydligt formulerat och eventuella forskningsfrågor väldefinierade och möjliga att besvara?

Datagenerering

- ✓ Är metoderna som använts för att generera/samla in data tydligt redovisade?
- ✓ Framgår studiens material – såsom deltagare och sammanhanget för studien (t.ex. skolform, ämne) – tydligt?
- ✓ Är materialet relevant givet studiens syfte?
- ✓ Är de principer och metoder som har använts för att skapa urvalet väl beskrivna och uppfyller de god metodologisk standard?

Studier med kvantitativ ansats

Om det rör sig om en kontrollerad effektstudie bör interventionen vara klart definierad och det bör framgå hur individer (eller motsvarande) har delats in i interventions- respektive jämförelsegrupper. Storleken på urvalet bör vara tydligt beskrivet och rimligt i relation till studiens syfte. Vid effektstudier bör både interventions- och jämförelsegrupperna vara väl beskrivna avseende baslinjevariabler. Det bör också framgå att villkoren för interventions- och jämförelsegrupperna var likartade, utöver själva interventionen, vid studiens start.

Studier med kvalitativ ansats

Principer och tillvägagångssätt för urvalet bör vara tydliga och övertygande. Metod och material ska möjliggöra en nyansrikedom i beskrivningen av studerade företeelser eller processer, med andra ord ska det empiriska underlaget öppna upp för en både rik och fördjupad förståelse av det studerade. Vad som krävs för detta bedöms i förhållande till studiens syfte och forskningsfrågor.

Dataanalys

- ✓ Framgår det tydligt hur det empiriska materialet har bearbetats och analyserats?
- ✓ Är val av analysmetod och tillvägagångssätt rimligt i relation till studiens syfte och material?
- ✓ Har analysen genomförts och redovisats på ett systematiskt och transparent sätt?

Studier med kvantitativ ansats

Statistiska metoder som har använts och beräkningar som har gjorts bör bedömas som rimliga. Vid effektstudier bör det framgå att interventions- och jämförelsegrupper verkligen har hanterats på det sätt som var planerat, t.ex. att en intervention har gått att genomföra som avsett. Likaså gäller detta för jämförelsegrupper. Om avvikelser har skett bör dessa beskrivas och motiveras. Eventuellt bortfall (t.ex. uteblivna svar på en enkät eller individer som har påbörjat men inte fullföljt deltagande i en studie) bör vara beskrivet och hanterat på ett rimligt sätt i analysen. Vid utfallsmått som kan misstänkas vara känsliga för en bedömarpåverkan är det fördelaktigt om maskering/blindning har tillämpats.

Studier med kvalitativ ansats

Analysen och tolkningarna av det empiriska materialet bör kännetecknas av en konsistent, tydlig och transparent användning av de valda analysverktygen/tillvägagångssätten. Tolkningar bör vidare förankras på ett övertygande sätt i det empiriska materialet och ha bearbetats och framställts på ett sådant sätt att motsägelser mellan tolkning och empiriska data sällan eller aldrig förekommer. En avgörande aspekt i en analys med kvalitativ ansats är att beskrivningarna är rika på innebörd för att kunna visa på nyanser och komplexitet. Samtidigt avgörs analysens kvalitet av att det framgår tydligt vad som är väsentligt i relation till studerade företeelser eller processer och vad som inte är det.

Resultat

- ✓ Har resultaten en tydlig koppling till studiens syfte?
- ✓ Är resultaten övertygande i relation till den dataanalys som har genomförts?

Studier med kvantitativ ansats

Redovisade utfallsmått bör vara rimliga. Det är även relevant att bedöma om det kan finnas viktiga utfallsmått som inte har redovisats. Resultaten (t.ex. en effektstorlek) bör ha presenterats på ett begripligt sätt med vedertagna mått på skattningarnas precision (t.ex. konfidensintervall). Om resultat i efteranalyser har särredovisats för olika subgrupper bör motiven till detta ha redovisats och bedömas som rimliga.

Studier med kvalitativ ansats

Studiens resultat bör relateras till tidigare forskning, t.ex. teoribildning inom fältet. Genom teoretiska inslag bör resultatet lyftas till en övergripande nivå och beskrivas analytiskt genom begrepp, teman, mönster och/eller liknande. Däremot bör resultatens kunskapsanspråk inte gå längre än vad det valda analysättet och empiriska underlaget kan ge stöd för, exempelvis bör inte kvalitativa data redovisas i form av kvantifieringar som frekvenser eller proportioner.

Slutsatser och generaliserbarhet

- ✓ Ger studiens slutsatser ett tydligt svar på forskningsfrågan/frågorna (om sådana finns)?
- ✓ Tydliggörs studiens kunskapsbidrag i form av generaliserbarhet/överförbarhet?

Studier med kvantitativ ansats

Det bör finnas en övergripande och rimlig diskussion kring hur, och i vilken utsträckning, resultaten kan generaliseras till en vidare population eller kontext. Här bör även studiens begränsningar lyftas.

Studier med kvalitativ ansats

Det bör tydliggöras hur studiens slutsatser kan förstås i relation till exempelvis ett analytiskt begrepp eller ett visst fenomen. Aspekter av resultaten som kan vara generaliserbara bör definieras och diskuteras, likaså begränsningar i generaliserbarheten.

Struktur, begriplighet och koherens

- ✓ Harmonierar studiens olika delar med varandra: utgångspunkter, syfte och eventuella forskningsfrågor, datagenerering, analys, resultat och tolkningar?
- ✓ Kännetecknas rapporteringen av begriplighet och koherens?

Etik

- ✓ Kräver studien särskilda forskningsetiska överväganden och är dessa i sådant fall tydligt redovisade?
- ✓ Följer studien vedertagna forskningsetiska principer?

Övriga överväganden (fördjupad relevansgranskning)

- ✓ Kan studien på ett väsentligt sätt bidra till besvarandet av översiktens frågeställningar?
- ✓ Väger studiens styrkor tyngre än dess svagheter i relation till dess möjliga bidrag till att besvara översiktens syfte och frågeställningar?
- ✓ Är studiens resultat fortfarande aktuellt (aktualitet kan variera beroende på exempelvis forskningsfält, ämnesområde och hur mycket som finns skrivet om ett ämne)?